

ber door mij in bovengenoemd gebied waargenomen. Het betrof hier twee exemplaren waarvan één van zeer nabij geobserveerd kon worden. Van het zwarte keeltje waren alleen nog enkele zwarte strepen aanwezig. Daaronder was een gele band zichtbaar die niet doorliep tot in de nek. De onderzijde was grijs van kleur, met op de flanken enkele donkere strepen, welke strepen begrensd werden door een kastanje-rode gloed. Ook de rug was mooi kastanje-rood van kleur, de buitenste staartpenen waren zuiver wit. De vogel wipte voortdurend met de staart. Van de Geelgors onderscheidde hij zich door een olijfgroene in plaats van een roestbruine stuit. Ook elders in het land werden in deze tijd Cirlgorzen gezien.

Vogelwerkgroep Wageningen, B. J. HOOGERS.

Bosuil. Het was mij in het voorjaar van 1966 bekend, dat een Bosuil een nest had in de schoorsteen van een vrij eenzaam, temidden van dennenbossen gelegen landhuis. Toen ik begin juni bij de familie, die daar woont, een bezoek bracht, zag ik plotseling een jonge Bosuil, nabij het huis op de grond liggen en in de directe nabijheid een kat. Het was voor mij even een moeilijke beslissing wat te doen. Enerzijds het gevaar van de katten en anderzijds het meenemen van de uil om hem zelf groot te brengen. Ik heb dit nl. wel vaker gedaan en daarbij heb ik ondervonden, dat het grootbrengen op zichzelf niet zo moeilijk is, ondanks dat de Bosuil een grote eter is die een goede verzorging nodig heeft, doch dat het probleem bij de Bosuilen ligt bij de terugkeer in de natuur zodra ze volwassen zijn. Daarom zal ik het altijd iedereen afraden hieraan te beginnen en het maar aan de natuur over te laten, daar het anders bijna steeds op een fiasco uitloopt.

Het is nl. een zeer bekend verschijnsel, dat jonge Bosuilen reeds zeer vroeg het nest verlaten in een nog vrij onbeholpen staat. Zodra het donker wordt hoort men dan de bedelroep van de jonge uilen in de omgeving van het nest en in het algemeen worden ze dan trouw gevoerd door de oude vogels.

In dit geval was ik het echter niet met mezelf eens en nadat ik de jonge Bosuil eerst op een wat veiliger plaats had gezet, opdat de katten hem niet zo gemakkelijk konden bereiken, ben ik naar huis gegaan om mijn schuilhut te halen. Tegen schemer ben ik daar in gekropen en heb er een groot deel van de nacht zitten wachten wat er ging gebeuren. Tot mijn grote verbazing hoorde ik geen bedelroep van de jonge vogel en bovendien geen enkel levensteken van de ouders. Toen was mijn besluit genomen om de jonge uil zelf groot te brengen. In de natuur is

een Bosuil na ongeveer een half jaar volwassen en kan hij zich volledig redden. Gedurende die tijd worden de jongen steeds door de oude vogels bijgevoerd. Hiermee moeten we dus ook rekening houden. Aan het grootbrengen van onze uil hebben we veel genoeg beleefd. Hij was erg tam en aanhankelijk. Omstreeks 10 juni besloten we hem vrij te laten. Uit vroegere ervaringen was het mij bekend dat de jonge uilen dan voorlopig wel in de buurt van het huis blijven en zodra zij honger krijgen hun portie komen halen. Dat ging thans echter niet op. Na twee dagen kwam onze uil wel tot op enkele meters afstand maar vloog dan, opgeschrikt door het verkeer, steeds weer weg.

We maakten ons reeds ernstig ongerust dat alle moeite vergeefs was geweest tot mijn vrouw een week later een wandeling maakte en plotseling luid schellende zangvogels en gaaien hoorde. Toen ze ging kijken vond ze daar onze uil, in niet al te florissante staat, op de grond zittend. Hij was dolblij en mijn vrouw heeft hem toen mee naar huis genomen. Na enkele dagen was hij het avontuur weer te boven. Midden september hebben we hem opnieuw de vrijheid gegeven.

Als we nu 's avonds op de tijd dat hij altijd werd gevoerd de bekende fluittoon laten horen, die we steeds bij het voeren hadden gebruikt, geeft hij direct antwoord en komt in onze tuin, maar we krijgen geen kans meer om hem te voeren, want gelijktijdig komt er steeds een wilde Bosuil die hem luid roepend bij ons weglukt. Gezien hij nog steeds in leven en in goede conditie is zijn we ervan overtuigd dat de wilde Bosuil onze taak heeft overgenomen en beter kan het niet. Laat hij nu zijn bedelroep horen, dan horen we de wilde uil hierop binnen zeer korte tijd reageren.

Wageningen,

H. L. VAN DEN BRINK.

In een groen, groen knollenland. Die jagersman, waarvan verder in dit schoolversje sprake is, was er wel achter. Waar vindt klein wild als Hazen, Patrijzen en Fazanten in nazomer, herfst en voorwinter een beter verblijf dan in velden met stoppelknollen (*Brassica campestris* var. *rapa*)? In de essen van onze zandgronden vormen zij in die tijd als het ware oase's te midden van omgeploegde, kale akkers en het eerste, korte groen van de rogge en wintergerst van het volgende oogstjaar. Een prachtige dekking niet alleen, maar ook smakelijk eten voor allerlei wild en gevogelte! Zijn er toch niet alleen de knolbladeren, maar ook nog het onkruid en schuilende insecten? In het kader van ons 10-hectare-blokonderzoek lie-

Stoppelknollenveld bij Driesprong (Ede).

pen we in de voorwinter van 1964-1965 talrijke akkers met stoppelknollen af. Weliswaar moesten we de gerooide, maar nog niet omgeploegde gedeelten meenemen om voldoende oppervlak te krijgen. Het onkruid, overwegend muur (*Stellaria*), vaak in niet geringe hoeveelheid en een geliefd vogelvoer, stond echter nog op het ongeploegde land. Bij elkaar werden het 5 blokken van 10 ha en wel bij Zuuk (Epe), Driesprong (Ede) en Achterberg (Rhenen).

Wat er voor ons wegrende of opvloog was de moeite waard. Een keer zelfs 6 Hazen, 17 Patrijzen en liefst 300 Houtduiven, daargelaten de kleinere vogels. Alles bijeen genomen, vormden onder het gevogelte de Houtduiven (niet voor niets ook wel „Koolduiven” genoemd), Veldleeuweriken en Patrijzen de hoofdschotel. Evenals vele andere vogelsoorten komen ook Veldleeuweriken 's winters in meer of minder grote troepen voor, die dan over de bouwakkers zwerven. Voor en tijdens het broeden zijn zij verspreid over grasland, bouwland en heide.

Onder de 71 Leeuweriken van het blok aan de oosthelling van de Utrechtse Heuvelrug was er een groepje van 6, dat onze bijzondere aandacht trok door de geluidjes, die afweken van die van gewone Veldleeuweriken. Gelukkig waren de vogels niet schuw en konden we hen goed bekijken. Kleiner dan de Veldleeuwerik, buik licht, prachtig gestreept, opvallende oogstreep en een korte, waaivormige staart met lichte zoom. Ofschoon niet op het eerste gezicht herkend, ongetwijfeld Boomleeuweriken! Alleszins begrijpelijk deze winterverblijfplaats; er valt in elk geval meer te halen dan op de zanden en heiden, waarvan we de vogel kenden en die buiten het broed-

seizoen vrijwel vogelloos zijn.

Deze akkers met stoppelknollen onder Rhenen bezorgden ons nog een aangename verrassing: Heggemussen! We keken er heel vreemd van op, maar waarom zouden ze er eigenlijk niet voorkomen? Dekking en voedsel volop en op deze diluviale gronden overwinteren veel Heggemussen. Drie keer vloog er bij het doorlopen van het blok één op, vlak voor ons, eenmaal waren het er twee bij elkaar. Ook buiten het blok schuilden er Heggemussen onder de stoppelknollen, soms ver van de boerderijen. Om terug te keren naar het blok: een ander opvliegend, donker vogeltje was nu eens geen Heggemus, maar een Rietgors! Maar ach, we waren aan sensatie gewend geraakt!

Aan de Deelweg bij De Driesprong waren het voor de variatie Geelgorzen, die op het knollenland voedsel zochten, niet vreemd. Een Sperwer uit het belendende hout deelde kennelijk onze belangstelling voor de Geelgorzen. Sperwers maken menig keer gebruik van het naderen van de mens om uit de dekking vluchtende vogels te bemachtigen. Eenmaal schoot er zelfs zo'n onbesuisde jager van achteren rakelings tussen ons door, toen Ringmussen uit een wilgestruikje, voor ons aan de Grift, maakten dat ze weg kwamen.

RIVON,

Prof. Dr. D. M. DE VRIES,
G. DE VRIES-SMEENK.

Beter vleermuizen dan insecticiden. De heer P. Aukes, inventarisatie-assistent bij het natuurbeschermingsconsulentschap voor Gelderland, vertelde mij onlangs het volgende verhaal: „Enkele jaren geleden ontmoette een vriend van mij in Griekenland een man die in Koeweit een vee-teelt-bedrijf was begonnen. Hij kreeg echter al spoedig zeer veel last van insecten. Naar Europese gewoonte liet hij zijn stal bespuiten. Het resultaat was bedroevend, want een paar dagen later was de toestand weer even slecht als vóór de bespuiting. Hij sprak hierover met Arabische boeren, die zich echter zijn moeilijkheden niet konden voorstellen. De oplossing was namelijk naar hun idee eenvoudig genoeg. Zij raadden hem aan om, net zoals zij zelf deden, enkele vleermuizen te vangen en die in de stal op te sluiten. Deze natuurlijke bondgenoten zouden hem snel van de gehate insecten bevrijden. De proef werd genomen en het bleek een groot succes te zijn”.

De hiervoor beschreven ervaring toont veel overeenkomst met bepaalde indrukken, die wij in het kader van een onderzoek naar het voorkomen van Kerk-

uilen en vleermuizen op ruim 700 Nederlandse kerkzolders hebben opgedaan. Kerkzolders die een noemenswaardig aantal vleermuizen herbergen onderscheiden zich, zoals voor de hand ligt, als regel al op het eerste gezicht van de meeste andere kerkzolders door de aanwezigheid van meer of minder grote hoeveelheden vleermuisnest. Verder zijn de afgebeten vleugels van vlindersoorten als Huismoeder, Rood weeskind en Kleine vos vaak de stille getuigen van de aanwezigheid van vleermuizen. Richten wij echter daarna onze blik omhoog, dan zien wij meestal nog een ander zeer opvallend verschilpunt, namelijk het ontbreken van de grote flarden spinrag, die zo kenmerkend zijn voor plaatsen, waar niet alleen de wekelijkse, maar veelal zelfs de grote jaarlijkse schoonmaakbeurt achterwege blijft.

Er is echter wellicht nog een ander verschil, dat ons pas na een groot aantal kerkbezoeken is opgevallen. Wij krijgen nl. steeds sterker de indruk, dat op kerkzolders waar veel vleermuizen huizen de aantasting van het hout door boktorren en houtwormen als regel aanzienlijk minder is dan op de zolders waar geen vleermuizen aanwezig zijn.

Het lijkt op het eerste gezicht wellicht wat vreemd dat er een verband zou kunnen bestaan tussen de aanwezigheid van vleermuizen en het in mindere mate voorkomen van houtwormen en boktorren. Een dergelijke veronderstelling is echter beslist niet zo absurd. Wij weten nl. dank zij Duitse onderzoekers, dat de vleermuizen, die bij mooi weer buiten foerageren, tijdens nachten met slecht weer graag voedsel zoeken op de zolders waar zij ook overdag verblijf plegen te houden. De vele door ons gevonden vlindervleugeltjes, omringd door vleermuisnest bewijzen dit trouwens ook.

In Duitsland konden zelfs meermalen resten van niet vliegende prooidieren, zoals o.m. spinnen, in vleermuisnest worden aangetoond. Het is dan ook zeer waarschijnlijk, dat de rondvliegende houtwormkevertjes en eventuele dito boktorren evenmin door de

vleermuizen zullen worden versmaad, waarbij de kleine vleermuissoorten, nl. Dwergvleermuis, Snorvleermuis en Grootoor, wellicht vooral de houtwormtorretjes voor hun rekening nemen en de veel grotere boktorren worden opgepeuzeld door grote vleermuizen, zoals Vale vleermuis, Laatvlieger en mogelijk Meervleermuis.

Er zal overigens nog heel wat onderzoek moeten worden gedaan voor de bijdrage van de vleermuizen bij de verdelging van houtwormen en boktorren voldoende duidelijk zal kunnen worden aangetoond.

Een ander interessant punt vormt de ons door kosters vaak gestelde vraag, wat de vleermuizen 's nachts komen zoeken in de kerken, waar zij als tastbaar bewijs van hun aanwezigheid hun uitwerpselen op vloeren, muren en banken achterlaten. Meestal betreft het hier mest van Grootoorvleermuizen of Dwergvleermuizen. Wij weten het niet zeker, maar het lijkt ons het meest waarschijnlijk, dat de Grootoren vooral jacht maken op de in de kerken aanwezige vlinders. Hun uitwerpsels liggen nl. vaak naast afgebeten vleugels van Koolwitjes, Kleine vossen, Atalanta's of Dagpauwogen. De veel dunnere excrementen van Dwergvleermuizen daarentegen vinden wij vooral vaak tegen de muren, hetgeen het volgens ons waarschijnlijk maakt, dat deze dieren vooral jacht maken op vliegen en muggen.

Hoewel er dus nog heel wat te onderzoeken valt, zijn wij het reeds nu van harte eens met de voornoemde Arabieren, dat men beter vleermuizen kan benutten om insecten te bestrijden dan insecticiden. Een dergelijke biologische bestrijding is in ieder geval heel wat voordeliger dan het gebruik van chemicaliën en wat wellicht nog belangrijker is: men kweekt hierbij geen insectesoorten die immuun zijn voor diverse vergiften!

S. BRAAKSMA.

(Staatsbosbeheer, Stafafdeling
Natuurbehoud)

Litteratuur:

- Braaksma, S. 1965: De trouwste kerkgangsters huizen veelal op zolders; De Kerkvoogdij, november-nummer.
Kolk, A. 1959: Jagen Fledermäuse nur im Fluge? Die Umschau 59, p. 334-335.
Sluiter, J. W., P. F. van Heerdt en J. Th. de Smidt 1956: Bescherming van vleermuizen in ons land, Arnhem (51 pp.).